

Поморске школе у Боки Которској

Историја нашег поморства стара је колико и насељење Словена на Јадранској обали. И поред свих сметња са стране Византије, а касније Млетака, словенски насељеници брзо успјеше да се афирмирају на мору и већ у 9 вијеку посташе стварни господари Јадрана. Касније развијају своју поморску дјелатност и прослављају се као врсни поморци по свим морима свијета.

Поморски живот на нашој Јадранској обали одвијао се, у главном, из три приморска центра. Сјеверног (Бакар, Лошињ, Ријека, Трст), полуострва Пељешца са Дубровником, и Боке Которске. Сва ова три центра успјели су да поморску привреду подигну до завидне висине, да развију поморски дух који је кроз вјекове потстицао становнике ових крајева на велика дјела и смионе потхвате. Ти потхвати имали су својих успона и падања, али поморски дух се преносио с кољена на кољено. Њега нијесу могли угушити никакве недаће, јер је био дубоко укоријењен у народу. А то је велика тековина коју смо наслиједили.

Једино у таквим срединама могли су се одгајати поморци који својом спремом, знањем и одважношћу нијесу изостајали иза помораца великих европских нација. Такви поморци изградиле су нашу поморску прошлост, такви ће нам изградити нашу будућност. Јер утакмица на мору је тешка. Њу издрже најодлучнији и најспремнији, колико у поморској пракси и још више у теоретском знању. Те одлике је наш поморац посједовао, зато је могао увијек издржати, иако је располагао далеко слабијим материјалним снагама него остали.

Природно је да су ова три поменута поморска центра створили и своје поморске школе, расаднике поморског подмлатка. Никле у оваквим срединама, одакле су увијек могле црпити живу моралну снагу за свој опстанак, оне су једна велика тековина не само крајева у којима се налазе, већ и цијеле наше отаџбине. Оне, по својој огромној васпитној улози, коју су до данас извршиле, треба и даље да буду куле свјетиље које ће нашим младим поморским кадровима освјетљавати нове путеве у борби за наш опстанак и развитак на мору. Ми ћемо се задржати на поморским школама у Боки, што је циљ овога чланка.

Најстарије трагове бокељског поморства налазимо у илирском добу, за краљице Теуте. Бокеље као изврсне бродаре помиње и римско доба. Словенски досељеници Боке брзо су научили поморску вјештину од старосједилаца. Послије њиховог доласка, значајна је 809 година, када је установљена »Бокељска морнарица« једно од најстаријих друштава ове врсте у Европи. Основано је као братовштина морнара са социјално-хуманим циљевима, али је њена главна дјелатност била, све до почетка 19 вијека, у развијању трговачког и ратног бродовља. Прво је развијало поморско-трговачке везе са свима познатим лукама свијета, а ово друго је те везе осигуравало по Јадранском и Средоземном Мору, по којима је пловидба била угрожена од турских и гусарских лађа.. Успјешна одбрана Боке од Турака такођер много дугује бродовима »Морнарице«.

Према овоме капетани и трговачких и ратних бродова морали су поред поморске праксе имати и довољно теориског знања, тим више што је пловидба на једрењацима била тешка, и што се нијесу могли користити многим справама које данас олакшавају пловидбу. Број капетана и часника није био мали. Бока је за вријеме најјачег успона свога поморства, пред пад Млетачке Републике, средином 18 вијека, имала 300 капетана дуге пловидбе и још више часника. Ова звања су се и тада постизала испитима, којима је претходила успјешна пракса и теориска спрема. Млетачка Република, иако поморска држава, није имала поморских школа. А у Далмацији и Боки за читаво вријеме своје владавине (1420—1797) није подигла никакву школу, а правила је вели-

ке тешкоће народу код је хтио властитим средствима да подиже приватне школе.

Ко је дакле давао толиким бокељским капетанима и часницима теоријско знање него приватне поморске школе у Боки, које је створила потреба, а подигао народ у разним приморским мјестима. Њихови су учитељи одабрани и способни свештеници и поморски капетани. У њима су се предавали поред опште образовних предмета: математике, физике, географије и историје, стручно поморски као: наутика са астрономијом, бродоградња и метеорологија. Имамо података да су овим наставницима била позната најранија научна дјела из поморства као н. п. дјело веронског математичара Ханибала Рајмонда »О морској плими и осједи«, штампано у Млецима 1589 године.

Ако узмемо у обзир вријеме оснивања »Бокељске морнарице« као и велике успјехе бокељских помораца и у поморско-трговачким потхватима и поморским окршајима још од 15 вијека, дало би се закључити, да су поморске школе у Боки постојале много раније од почетка 17 вијека. Међутим до сада се зна да се у ово доба основала прва поморска школа и то у Перасту, који је у то доба имао око 70 бродова и 2 бродоградилишта. Касније су осниване такве школе: у Котору 1637, у Херцеговине 1690, Прчању 1739, и у Добротчи.

Ове поморске школе дале су многе поморце, чије је заслуге забиљежила наша поморска историја. То су капетани и часници који су се истакли у поморским ратовима, у пловидби и трговини. Поменућемо само неколико имена: Марка Мартиновића, гласовитег математичара и астронома, којему је 1698 год.*) било повјерено да изучи у поморским знаностима 16 руских ученика, питомаца Петра Великог. Ово је ишло посредством млетачког Сената, који је цару предложио Мартиновића као најпогоднијег за ову дужност. Мартиновић је руске питомце из Венеције довео у Пераст и учио их у тамошњој школи најприје теорију, а затим је ради праксе с њима пловио по Јадранском и Средоземном Мору специјал-

---

*) О овој вези нашега народа и Русије, преко бокељских помораца, било је досада више пута говора, и ако не у оноликом обиму, колико то значајно доба заслужује. Напазимо се на освитку 250-годишњице школовања руских питомаца у Перасту, а то је најбоља прилика та се тој успомени посвети достојна пажња.

ним бродом којег је за ово ставио на расположење Млетачки Сенат. Практична и теоретска настава трајала је 18 мјесеци. Мартиновић је ученик поморске школе у Перасту, којој је, како видјесмо, био и достојан учитељ. Ученик исте школе је и његов савременик, гласовити руски адмирал, Матија Змајевић, градитељ и организатор руске флоте на Балтичком Мору, који је три пута победио Швеђане у поморским биткама (умро у Русији 1736 год.). Исто тако и Антун Губац, који је у 18 вијеку први стручно описао Јадранско Море и саставио прве поморске карте. Поморска школа у Херцеговине дала је Марка Војновића, организатора руске Црноморске флоте и оснивача првих руских лука на Каспијском Мору. Заповиједао је руском морнарицом у битци против Турака код острва Филони 1788 год.

Далеко би нас одвело ако бисмо ређали многобројна имена бокељских помораца који својим знањем, спремом и личним самопријегором служажу на част не само свом родном крају, већ цијелом Словенству. Ученик поморске школе у Прчању био је капетан Иво Визин који је својим бриком »Сплендидо« опловио свијет 1852—9. То је први Југословен, а можда и Словен, који је извршио овакво путовање. Гдје су затим толике генерације поморских капетана којима Бока дугује своје материјалне и културне тековине, а који су своје знање и спрему стицали у поморским школама у Боки.

Почетком 19 вијека бокељско бродарство је почело опадати. Аустрија је све више подизала Трст као своју поморску базу, зато наши поморци одлазе тамо гдје су организатори и капетани на разним паробродарским друштвима. Одлазе тада и у Аргентину и највише њиховом сарадњом организује се тамошња трговачка морнарица. Видјели смо да им Русија почиње бивати уточиште још од 17 вијека, а почетком 19 вијека одлазе у већем броју и сарађују на подизању Црноморске трговачке флоте.

Четрдесетих година прошлог вијека оснива се у Херцеговине прва јавна поморска школа, као задужбина тамошњих родољуба: Ђуровића, Лакетића и Бошковића. Она носи назив »Српска поморска закладна школа«. Настава у њој траје 2 године. Када се касније основала у Котору такође јавна »Наутичка школа« ова у Херцеговине постаје

грађанска школа, која се послѣје 1918 године претвара у Нижу гимназију.

Године 1850 основана је у Котору Наутичка школа, која је замијенила дотадашње приватне школе. Првих година само са једним разредом, 1852 постаје дворазредна, а године 1879 троразредна. Трећа њена реорганизација била је 1896 год. када постаје петоразредна са два приправна и три стручна разреда. Све до године 1918 наставни језик у стручним разредима био је талијански, јер је Аустрија у поморским школама најдуже одржавала тај језик. То јој у Боки није могло ништа користити јер су професори наше Наутике били људи из народа који су радили по својој савјести, а не по диктатима из Беча.

Године 1921 Наутичка школа се претвара у Поморску академију, са четири стручна разреда. За пријем се тражи претходна спрема од четири разреда средње школе са нижим течајним испитом. Реорганизацијом од год. 1932 Поморска академија постаје Поморско-трговачка академија уносећи у свој програм неке трговачке предмете. У посљедњој предратној години Академија је имала 129 ученика. Двије године држала је италијанска окупаторска управа, а послѣје одласка Италијана, у школску зграду се уселила њемачка окупаторска војска. Они су зграду доста оштетили и уништили знатан дио школске имовине.

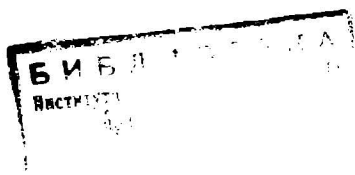
Послѣје ослобођења, Академија је започела рад у априлу 1945 год. У августу ове године била је реорганизирана и названа »Поморски техникум«. Наставни програм је попуњен новим савременим научним предметима, а досадашњи стручни предмети преудешени су према новим тековинама поморске науке. Уз Наутички основан је нови »Бродостројарски одсјек«, Бачки интернат и Менза.

Наутичка школа основана је (1850 год.) када је бокелско поморство почело осјетно пропадати. Оно је до конца прошлога вијека потпуно пропало, али је била остала Поморска школа, која је спајала свијетле поморске традиције са новим поморским прегнућима. На морским таласима Бока је исписала историју своје економске обнове и културног подизања. На морским таласима је и њена будућност, јер

свака привреда која не проистиче из мора, Бокељу изгледа као туђа.

Зато Бока Которска у обнови поморства гледа своју економску будућност, а у одржању своје поморске школе најсигурнију гаранцију за то. Сваки Бокељ данас са поносом гледа на више него три вијека опстанка своје поморске школе, која је часно вршила своју мисију, и поред свих недаћа кроз које је овај крај пролазио. Данас нам је она више него икад потребна. Наш петогодишњи план предвиђа потребу спремних младих поморских кадрова, јер ће се наша Трговачка морнарица обновити и повећати за 50% од предратне. Данас у новој и препорођеној Југославији пут привредне обнове све више тежи према мору. У тој обнови Бока и остало Црногорско приморје даће свој частан удио*)

Иг. ЗЛОКОВИЋ

---

*) ЛИТЕРАТУРА:

- 1) Др. Грга Новак: Наше море (Загреб 1932).
- 2) Дон Нико Луковић: Постанак и развитак трговачке морнарице у Боки Которској (Београд 1930).
- 3) Саво Накићеновић: О херцеговским Војновићима (Дубровник 1900).
- 4) Frano Conte Viskovich: Storia di Perasto (Трст 1898).
- 5) Gelcich: Memorie storiche sulle Bocche di Cattaro (Задар 1878).
- 6) Петар Шеровић: О поморству Боке Которске (32 књига Друштва св. Саве, Београд 1924).
- 7) Дон Антон Милошевић: О поморским школама у Боки Которској (Јадранска Стража X 1938).
- 8) Иг. Злоковић: Зачеци руског поморства и Бока (Предавање одржано на Народном Универзитету у Котору, децембра 1946 г.).
- 9) Разни годишњи извјештаји бив. Наутичке школе и Поморске академије.